

Bijna honderd jaar geleden was dit sierlijke laatmiddeleeuwse Mariabeeld kort te zien in het Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht, een van de voorlopers van Museum Catharijneconvent. De toenmalige conservator beseftte dat dit een geweldige aanwinst voor de collectie zou zijn. Het beeld komt uit een tijd waarin de Utrechtse beeldhouwkunst floreerde, en vertoont sterke overeenkomsten met het werk van de belangrijkste twee beeldsnijders die de stad ooit gekend heeft. Destijds was aankoop geen optie, maar dit jaar deed die kans zich alsnog voor.

Gespot in 1926, gekocht in 2025

NIEUWE AANWINST

Maria met het Christuskind

Meester van de Utrechtse Stenen

Vrouwenkop (toegeschreven aan)

ca. 1500. Eikenhout, sporen van

polychromie, H 60 cm

Bijdrage: € 90.000, waarvan € 45.000 uit

het J.G. van Oord Fonds en € 45.000 uit het

Schoufour-Martin Fonds

MUSEUM CATHARIJNECONVENT, UTRECHT

Aangekocht in 2025 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar J.G. van Oord Fonds en haar Schoufour-Martin Fonds), het Mondriaan Fonds, het Fonds Museum Catharijneconvent en het aankoopfonds dat is opgericht uit de nalatenschap van vriend Koos Bogaards

Utrecht was in de late middeleeuwen het belangrijkste kunstcentrum in de Noordelijke Nederlanden. Naast de aanwezigheid van veel kapitaalkrachtige geestelijken en welgestelde adel en burgers was vooral de bouw van de gotische Dom een enorme impuls voor de schilderen en beeldhouwkunst. Tussen 1430 en 1530 waren er dan ook tientallen beeldhouwers in de Domstad actief. Enkelen daarvan bereikten een ongelooflijk hoog artistiek niveau. Het laatmiddeleeuwse Mariabeeld dat Museum Catharijneconvent recent heeft aangekocht, is daar een duidelijk voorbeeld van. Het verfijnde beeldhouwwerk, de zachte blik van Maria en de manier waarop het gedraaide lichaam van het Christuskind is weergegeven, getuigen van groot vakmanschap.

Het beeld stond al heel lang hoog op de verlanglijst van het museum. In de jaren twintig van de vorige eeuw had Jan Eloy Brom, conservator van het Aartsbisschoppelijk Museum, zijn oog al op deze Madonna met kind laten vallen. Hij had het in 1926 zelfs enige tijd als bruikleen mogen exposeren. Daar was hij erg blij mee, want van het 'met groote gevoeligheid gesneden' Mariabeeld, ging volgens hem 'een groote bekoring uit'. Het speet hem dat het beeld 'destijds, toen er gelegenheid voor was', niet door het museum was verworven, maar naar een particuliere verzamelaar was gegaan. Het paste volgens hem namelijk heel goed in de collectie. Niet het minst omdat het veel overeenkomsten vertoonde met werk van de Meester van het Sterfbed van Maria, die in 1948 door P.T.A. Swillens zou worden geïdentificeerd als de Utrechtse beeldsnijder Adriaen van Wesel (ca. 1417-ca. 1490). Dit was een belangrijke kunstenaar uit de bloeitijd van de kathedrale stad, van wie zich op dat moment slechts één werk in de museumcollectie bevond.

Leerling en meester?

In een artikel uit 1955 ging toenmalig conservator van het Rijksmuseum Jaap Leeuwenberg een stap verder. Hij schreef een aantal werken uit nationale en internationale musea toe aan de zogeheten Meester van de Utrechtse Stenen Vrouwenkop, een noodnaam gebaseerd op een van de topstukken uit het Aartsbisschoppelijk Museum. Het Mariabeeld, dat zich in die tijd nog steeds in dezelfde particuliere verzameling bevond, was volgens Leeuwenberg 'een kruising tussen Adriaen van Wesels vrouwelijke heiligen en de vrouwentypen van de Meester van de Utrechtse Stenen Vrouwenkop'. Een schakelstuk dus tussen twee zeer belangrijke beeldsnijders. Hij vroeg zich zelfs af of de tweede niet een leerling van de eerste was geweest. In dat geval zou het Mariabeeld wel eens een van de eerste eigen werken van de jonge aankomende meester kunnen zijn geweest. Helemaal nieuw was zijn observatie overigens niet, want Désiré Bouvy, die in 1946 conservator en in 1952 directeur werd van het Aartsbisschoppelijk Museum, had in zijn proefschrift ook al een link gelegd tussen de vrouwenkop en het Mariabeeld. De verwantschap tussen beide 'koppen' was volgens hem zelfs zo groot dat het aannemelijk was dat we met een en dezelfde kunstenaar van doen hadden. Dus ook Bouvy, die de *founding father* zou worden van het huidige Museum Catharijneconvent dat in 1979 de deuren opende, had dit bijzondere beeld al in het vizier.

Uit het zicht verdwenen

In de jaren daarop kwam het Mariabeeld nog regelmatig terug in publicaties, en in 1980 schitterde het op de grote overzichtstentoonstelling over Adriaen van Wesel in het Rijksmuseum, waar het grote indruk maakte. Maar toen in 2012 de tentoonstelling *Ontsnapt aan de Beeldenstorm* over Utrechtse beeldhouwkunst in het Catharijneconvent met veel belangrijke, zelfs internationale bruiklenen werd georganiseerd, bleken de adresgegevens van de eigenaar dermate verouderd dat het Mariabeeld niet meer traceerbaar was. Daardoor bleef het bij een verwijzing naar dit 'schakelstuk' in de tentoonstellingscatalogus. Vorig jaar dook het beeld ineens weer op, toen de nazaten van de verzamelaar het beeld aan Museum Catharijneconvent te koop aanboden. Nu was het zaak niet nogmaals achter het net te vissen en het beeld veilig te stellen voor zowel

Vrouwenkop

Meester van de Utrechtse Stenen Vrouwenkop
1500-30. Kalksteen, sporen van polychromie, H 36 cm
MUSEUM CATHARIJNECONVENT, UTRECHT

de eigen collectie als de Collectie Nederland. Steun kwam daarvoor uit diverse hoeken. Conservator Frits Scholten van het Rijksmuseum stelde dat dit absolute meesterwerk een vaste plek in een Nederlandse museumcollectie verdiende en dat het Catharijneconvent een uitgelezen context biedt voor de Madonna die 'onder alle beelden van de generatie Utrechtse beeldhouwers na Van Wesel een van de allerfraaiste is'.

Mede dankzij de Vereniging Rembrandt kan het werk een eeuw nadat het voor het eerst bij het museum in beeld kwam alsnog aan de collectie worden toegevoegd. De komende tijd zal het tegenover de stenen vrouwenkop te bewonderen zijn in de zaal met middeleeuwse meesterwerken. Na de verbouwing van het museum, die hopelijk in 2028 gereed zal zijn, wordt het Mariabeeld opgenomen in de nieuwe vaste opstelling. Opnieuw niet ver van de beroemde vrouwenkop waarmee de verwantschap nog steeds overduidelijk zichtbaar is. \

René de Kam is conservator middeleeuwen in Museum Catharijneconvent

Maria met het Christuskind

Adriaen van Wesel
ca. 1470-80. Eikenhout, sporen van polychromie, H 55 cm
RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM